

הרב יוסף שמעון פוקס

ראש ישיבה, ישיבת מהר"ת

תשובה בעניין נוכחות בית הדין בטבילת נשים במקווה לקראת גיור

מרחשון, תשע"ה

בהודאה מקרב לב לד"ר ענת שרבט על התרגום המעולה

מכל מלמדי השכלתי ומתלמידותי יותר מכולם

רב פוקס היקר,

היינו רוצים לשאול שאלה שהובאה בפנינו לאחר דיונים מעמיקים עם קבוצת המתגיירים שלנו המונה נשים וגברים. הסברנו לנשים שאישה נוספת תהיה במקווה בזמן טבילתן. כמו כן, אמרנו להן שעליהן ללבוש בגדים רפויים וברגע שיהיו מתחת למים יזמנו הרבנים להיכנס לרגע כדי לוודא טבילתן.

הופתענו שהתגובה לוותה בדמעות שלישי וקולות שבורים המסבירים לנו שהדבר נראה להם קשה לביצוע. לא נשכח את דמעותיהם. נוסף על כך, כאן בווינגטון עניין הטבילה הפכה ללעג בעיני העולם. העיתון וושינגטון-פוסט פרסם מאמר ארוך המתאר את הנשים טובלות עירומות בפני רבנים. אמנם ברוב המקרים אין הדבר כך, אך תפיסה זו בעיני העולם כואבת לנו מאוד.

מהי המלצתך במקרה קשה שכזה?

הרב שמואל הרצפלד

מהר"ת רות בלינסקי פרידמן

אוהב שלום, בית הכנסת הלאומי

בתשובה זו, בכוונתי לבחון את העמדות השונות בנוגע לדרישת נוכחות בית דין (בית דין רבני של שלושה דינים גברים) בטבילת נשים במקווה לקראת גיור. על מנת להבין את הנוהג של פיקוח גברי על טבילת נשים על-ידי בי"ד עלינו לנתח כמה שאלות עקרוניות.¹

1. מהו תפקידו של בית הדין בתהליך הגיור על פי הגמרא?
2. איך פתרו הראשונים את הסתירה לכאורה המופיעה בגמרא ואלו עמדות עלו כתוצאה מניתוח זה?
3. איך השולחן ערוך פוסק לכתחילה ובדיעבד?
4. איך החליטו פוסקי זמננו בעניין?
5. איך ערכי הצניעות משפיעים על הלכה זו ומושפעים ממנה?
6. איך צריך בפועל לנהוג בימינו?

¹ למרות שתהליך הגיור הינו רווי הזדמנויות של ניצול לרעה של כוח וסמכות, תשובה זו מתייחסת לשלב מסוים - שלב טבילת הגיורת, הדרישה לנוכחות בית דין גברי, והמסקנות הנובעות מכך.

תשובה זו תסכם את עמדות הראשונים המרכזיות במטרה להבין בצורה מלאה את עמדת השולחן ערוך והפוסקים אחריו. בסופה של התשובה אמליץ על גישה שתאמץ את העמדה המרכזית של הראשונים המשקפת, לדעתי, את ערכי הצניעות והמוסר המקובלים בחברה המערבית. הקהילה האורתודוקסית מחויבת באופן מלא לצניעות כאורה חיים ולא רק כהוראה באשר לבגדים, והמטרה היא להחזיר את ערך הצניעות למקומו הראוי גם בתהליך הגיור.

כיום מתקיימות חמש שיטות שונות הנהוגות על ידי בתי דין אורתודוקסיים שונים בעולם:

1. שלושה רבנים גברים העומדים בחדר המקווה, האישה עירומה וגבה אל הגברים.
2. שלושה רבנים גברים העומדים בחדר המקווה, האישה מכוסה בסדין או בחלוק. יש כמה שמשתמשים בחולצת טריקו גדולה, סדין גדול עם חור לראש או פשוט גלימה משוחררת שאינה יוצרת חציצה בין האישה למים, וגבה אל הגברים.
3. שלושה רבנים גברים העומדים מחוץ לדלת חדר המקווה, עם הדלת פתוחה למחצה, כדי שיוכלו לראות את החלק האחורי של ראשה של האישה בזמן הטבילה במים, ובכך להבטיח שראשה נכנס כולו לתוך המים. במקרה זה האישה עירומה, וגבה אל הגברים.
4. שלושה רבנים גברים העומדים מחוץ לדלת חדר המקווה, עם הדלת פתוחה למחצה, כדי שיוכלו לראות את החלק האחורי של ראשה של האישה בזמן הטבילה במים, ובכך להבטיח שראשה נכנס כולו לתוך המים. במקרה זה האישה לבושה בחלוק או בבגד מכל סוג שהוא.
5. שלושה רבנים גברים עומדים מחוץ לדלת חדר המקווה, כשהדלת סגורה באופן מלא ומאזינים לשכשוך המים כשהאישה טובלת, כמו לקולה של המתגיירת בתשובותיה לבית הדין באשר לקבלת המצוות, וקולה של הבלנית המבטיחה טבילה מלאה של האישה.

לאחר בחינה של המקורות הרלוונטיים, אמליץ על המודל המתאים ביותר מבחינה הלכתית.

תפקידו של בית הדין על פי הכתוב בגמרא

הגמרא ביבמות, בשלושה מקומות שונים (מו ע"ב, מז ע"א ו-מז ע"ב), קובעת באופן מפורש כי בית הדין הוא הכרחי לתהליך הגיור. בשני המקורות הראשונים לא ברור לאיזה שלב מבין השלבים של התהליך נוכחות בית הדין נדרשת - המילה, הטבילה או קבלת המצוות. על פניו לפי סוגיות אלו יש מקום להבין שבית הדין הכרחי בכל שלב.

בבלי יבמות מז ע"א

ת"ר ושפטתם צדק בין איש ובין אחיו ובין גרו (דבר' א, יז) מכאן א"ר יהודה גר שנתגייר בב"ד הרי זה גר בינו לבין עצמו אינו גר.

בבלי יבמות מז ע"ב

אמר רבה: עובדא הוה בי רבי חייא בר רבי ורב יוסף מתני רבי אושעיא בר רבי ורב ספרא מתני ר' אושעיא בר' חייא דאתא לקמיה גר שמל ולא טבל. א"ל שהי כאן עד למחר ונטבלינך. ש"מ תלת ש"מ גר צריך שלשה. וש"מ אינו גר עד שימול ויטבול. וש"מ אין מטבילין גר בלילה. ונימא ש"מ נמי בעינן מומחין? דלמא דאינקלעו. אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן גר צריך ג' משפט כתיב ביה.

נראה משתי הסוגיות לעיל שגר צריך שלשה (גברים) היוצרים עדות של בית דין, אך לא ברור משתי הסוגיות הללו לאיזה מן השלבים בתהליך נדרש בית הדין.

הסוגיה הבאה ביבמות מז ע"ב מבהירה שתפקידם של שלוש הגברים המנהלים את טכס הגיור כולל גם את אקט הטבילה. הברייתא המקורית מתייחסת לשני תלמידי חכמים העדים לתהליך, תיקון של רבי יוחנן את הברייתא מביא ל"שלושה". בדרך זו הגמרא מעבירה את הטבילה מעדות של שניים לעדות בית דין, וכך עובר התהליך כולו לידיו של בית הדין.

בבלי יבמות דף מז ע"ב

אשה נשים מושיבות אותה במים עד צוארה ושני ת"ח עומדים לה מבחוץ ומודיעין אותה מקצת מצות קלות ומקצת מצות חמורות... ושני ת"ח עומדים על גביו והא א"ר חייא א"ר יוחנן גר צריך שלשה? הא א"ר יוחנן לתנא תני שלשה.

חשוב לציין כאן שהברייתא עצמה כבר עסקה בשאלות של צניעות: "אשה - נשים מושיבות אותה במים עד צוארה ושני ת"ח עומדים לה מבחוץ". הביטוי "עומדים לה מבחוץ" מבטא בצורה ברורה שגברים ואפילו תלמידי החכמים אינם נכנסים פנימה לחדר המקוה כפי שהיו עושים בגיורו של איש. ניסוח שכזה מניח את הבנתם של הרבנים שעניין צניעותה של הגיורת היה בעל חשיבות רבה.

סוגיה נוספת מיבמות מטילה ספק באשר לתפקידו המרכזי של בית הדין בתהליך הגיור.

בבלי יבמות מה ע"ב

עבדיה דרבי חייא בר אמי אטבלה לה היא עובדת כוכבים לשם אנתתא. אמר רב יוסף יכילנא לאכשורי בה ובברתה. בה כדרב אסי דאמר רב אסי מי לא טבלה לנדותה. בברתה עובד כוכבים ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר. ההוא דהו קרו ליה בר ארמייתא - אמר רב אסי מי לא טבלה לנדותה?! ההוא דהו קרו ליה בר ארמאה - אמר ריב"ל מי לא טבל לקריו!?

קטע זה מתאר גיור שמסתמך על טבילה שהתרחשה מסיבה שונה - טבילה לשם טהרת בעל קרי לגבר, או טבילת אישה לנידותה. על כך שואל רב אסי שאלה רטורית: "מי לא טבלה לנדותה?" ההנחה המקופלת בשאלה זו היא שטבילה זו לנידותה מספיקה גם לצורך גרותה.

מקרה זה מעלה כמה תהיות לעניין תהליך הגיור. לענייננו, אתמקד בעובדה שכאשר אישה טובלת לנדותה, מעולם לא נוכח גבר (או קבוצה של שלושה גברים) כעד לטבילתה. ככל הנראה, עולה לכאורה האפשרות מסוגיה זו לטבילה לשם גיור שנעשית ללא נוכחות בית דין.²

בניסיון להתמודד עם הסתירה בין סוגיה זו ושלוש הסוגיות שהוצגו לעיל, הגאונים והראשונים מביעים עמדות שונות באשר לתפקידו של בית הדין בתהליך הגיור בכלל ובשלב הטבילה בפרט.

²רעיון שהובע גם בסוגיה קצרה במסכת שבת סח ע"א, שם מוזכר מקרה של גיור ללא הימצאות בית דין כלל. נראה כי הרעיון של "גר שנתגייר לבין הנכרים", נמצא כמשמש מבנה תיאורטי להבנת רעיון שוגג. חלק מהראשונים יעסקו בסוגיה זו.

פתרונות שהועלו על ידי גאונים וראשונים

ניתן למצוא שני קולות שונים בתקופת הגאונים, אולי בשל העובדה שלא ברור מן התלמוד איזו דעה התקבלה ואיזו נדחתה. ספר הלכות קטועות מייצג עמדה אחת, לפיו בית הדין אינו צריך להיות עד לטבילה בדומה לכתוב ביבמות מה ע"ב, רעיון זה דוחה את שלושת המקורות האחרים שהוצגו לעיל (מז ע"א, מז ע"ב, מז ע"ב).

הלכות קטועות 3

והיל' גוי שטבל לקיוריו וגיורת שטבלה לנדתה עלתה להן טבילה.

מצד שני, הבה"ג מסכם כי הסוגיה ביבמות מה ע"ב נדחתה, וההלכה היא שבית הדין חייב להיות עד לטבילה.

ספר הלכות גדולות סימן ח - הלכות מילה

גר שטבל לקריו ושפחה שטבלה לשם נדתה, עלתה להם טבילה. (יבמות מה ב) ההוא דהו קארו ליה בר ארמא, אמר ר' יהושע בן לוי מי לא טביל לקריו, אי טביל לקריו שפיר דמי. (שם) ההוא דהו קארו ליה בר ארמיתא, דכי איגירא אימיה לא טבלה, אמר רבי אסי מי לא טבלה לנדתה, אי טבלה לנדתה שפיר דמי.

והאידנא לא סגי (בטבילה דקריו עד דטביל לשום גירות) דקיימא לן (שם מז ב) הלכתא גר צריך שלשה משפט אחד יהיה כתיב בהו. לעולם אינו גר עד שימול ויטבול, (שם) ואין מטבילין את הגר בלילה.

ישנן ארבע אסכולות בין הראשונים בעניין הדרישה לעדותו של בית הדין בשעת הטבילה:

(1) דרישה מוחלטת לעדות.

(2) כלל לא נדרשת עדות בית דין מדאורייתא

(3) נדרשת עדות בית דין לכתחילה, בדיעבד - אינו מספיק לעניין נישואין

(4) לכתחילה נדרשת עדות בי"ד, בדיעבד - מספיק לכל דבר ועניין

דרישה מוחלטת

הנימוקי יוסף טוען שכל שלבי הגיור דורשים בית דין וכי היעדרותו של בית הדין בטבילה פוסלת את הגיור כולו. קריאה של הסוגיה ביבמות מה ע"ב ככזו הדורשת בית דין בשעת הטבילה - תחשב לנועזת. וכך, ללא כל עדות לכך בטקסט, הנימוקי יוסף קורא את הסוגיה כדורשת הימצאותו של בית דין בטבילתם של בעל קרי ונידה לשם גרות. נראה כי קריאתו את הסוגיה הושפעה מן הסוגיות האחרות שהוזכרו לעיל, וקורא סוגיה זו לאורן.

³מובא ע"י ב"מ לוי בנגני קדם ספר חמישי (תרצ"ד) עמ' 156, מצוטט בתוך: הגיור: הלכה ומעשה של מנחם פינקלשטיין עמ' 228 הע' 35.

נימוקי יוסף מסכת יבמות דף טו עמוד ב

מי לא טביל לקריו. שיטהר מטומאת קרי. ויש מקשינן והיכי עלתה אותה טבילה כיון שלא היה בבית דין? והא אמרינן לקמן [דף מו ב] זיל האידנא ותא למחר משום דאין טבילה אלא בבית דין וביום ולא בלילה. ותירצו דכל שמל בבית דין וקבל עליו בפניהם לטבול והודיעוהו קלות וחמורות אף על פי שטבל שלא בבית דין טבילתו טבילה בדיעבד. והא דאמר זיל האידנא ותא למחר היינו כגון שלא קבל בבית דין לטבול. אבל זה אינו מחזור דהא בגרות משפט כתיב כמשפט דבעינן שלשה וכיון דמל ולא טבל כאילו לא מל אם כן אין ספק שגם בטבילה בעינן שלשה אלא הכא דאטבלה לשום אנתתא בפני בית דין קאמר והוא הדין הארמאי...

לא נדרשת עדות בית דין מדאורייתא

המרדכי מצטט את מוריו שמורים לנו להתייחס לגיור כאילו היה מקרה בדיני ממונות. מכאן מדאורייתא, אדם אחד (ולא בית דין של שלושה) מספיק כדי להעיד. עמדה דומה ניתן למצוא בתשובתו הארוכה של האור זרוע חלק א' ס' תשמה.

מרדכי מסכת יבמות פרק [ד] החולץ אות לו

מי לא טבלה לנדתה וא"ת ומה בכך והלא לא טבלה בפני ג' ואמרי' גר שנתגייר בינו לבין עצמו אינו גר ואמרינן נמי צריך ג' משפט כתיב ביה? וי"ל דלא בעינן ג' לעיכובא אלא לקבלת המצות ומשעה שיחדה לעצמו קבלה עליה בפני ג' אבל לא היתה יודעת שצריכה לטבול לשם גיורת. ואע"ג דאמר לקמן שבשעת טבילה מיחדין לה שלשה ת"ח דמשמע מהתם (*דמשעת) [*דבשעת] טבילה צריכה ג' היינו לכתחלה דהכי שפיר טפי דליהוי בשעת גרות ומיהו עיכוב לא הוי בדיעבד כיון דהוי בשעת קבלה.

וה"ר יהודה ברבי יו"ט פי' על הך מלתא דמדאורייתא לא בעינן ג' לטבילה דמדאורייתא חד נמי כשר בדיני ממונות כדאמר בריש סנהדרין אלא מדרבנן הוא דאצריך בגירות כמו בדיני ממונות* וכן מצא מורי בשם רבינו שמחה ז"ל. ולדבריו [*זו] אי אפשר דלא הוה חד בשעת טבילה וק"ק דתימה הוא וכי אנשים רגילים לילך במקום שנשים טובלות אם לא לצורך גירות ואשה אין נראה דכשרה דלדון אינה כשרה כדאמר כל הכשר לדון כשר להעיד ואשה אינה כשרה להעיד ואע"ג דגבי דבורה כתיב והיא שופטת את ישראל לא שפטה ממש אלא שהיתה מלמדת אותם הדינים עי' פ' שבועת העדות וסוף פרק רבי אליעזר דמילה:

לכתחילה נדרש, בדיעבד אינו מספק לענייני נישואים

הרי"ף מניח כי נוכחות בית דין בטבילה היא דרישת לכתחילה, אבל בדיעבד הגיור תקף למעמד אישי (למעט נישואים), כך שהאדם נחשב/ת יהודי/ה למטרות פולחן. עם זאת, למטרות נישואים עם יהודי/ה, נדרשת טבילה נוספת בנוכחות בית הדין.

רי"ף מסכת יבמות דף טו עמוד א

עבדיה דרב חייא בר אמי אטבלה לה היא עובדת (טו): כוכבים לשם אינתתא אמר רב יוסף יכילנא לאכשורי בה ובברתה בה כדרב אסי דאמר מי לא טבלה לנדתה בברתה דאמר רבי יהושע בן לוי עובד כוכבים ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר ההוא דהו קרו ליה בר ארמייתא אמר רב אסי מי לא טבלה לנדתה ההוא דהו קרו ליה בר ארמאי אמר רבי יהושע בן לוי מי לא טבל לשם קרו

סוגיא דשמעתא הכין הוא ואי קשיא לך ההיא דרבי יוחנן דאמר גר צריך שלשה מ"ט משפט כתיב ביה וקי"ל דהלכתא היא לא קשיא הא דרב אסי ודרבי יהושע בן לוי דיעבד הוא דלא פסלינן לבריה הואיל וטבל לשם קריו דאי לאו גיורא הוא לא הוה טבל לשם קריו והא דר' יוחנן לכתחלה דלא נהגינן ביה מנהג גר ולא מנסבינן ליה בת ישראל עד דטביל בפני ג'

הרמב"ם נראה כהולך בדרכו של הרי"ף ומבחין בין מצב של מעמד אישי (למעט נישואים) של המתגייר/ת, למעמדו/ה כשמדובר בעניינים הנוגעים לנישואים ליהודי/ה.

רמב"ם הלכות איסורי ביאה פי"ג ה"ט

גיורת שראינה נוהגת בדרכי ישראל תמיד כגון שתטבול לנדתה ותפריש תרומה מעיסתה וכיוצא בזה, וכן גר שנוהג בדרכי ישראל שטובל לקריו ועושה כל המצות הרי אלו בחזקת גרי צדק. ואע"פ שאין שם עדים שמעידין לפני מי שנתגיירו, ואע"פ כן אם באו להתערב בישראל אין משיאין אותם עד שיביאו עדים או עד שיטבלו בפניו הואיל והוחזקו עכו"ם.

עם זאת, שניהם מסכימים שאם מדובר באישה הנשאת ליהודי, צאצאיה יחשבו ליהודים.⁴

לכתחילה נדרש, בדיעבד מספיק לכל דבר ועניין

עמדה זו רואה בגיור כתקף כל עוד קבלת המצוות נעשתה לפני בית דין, אף במקרה שהטבילה התקיימה ללא בית הדין. הטבילה נדרשת והיא חלק מתהליך הגיור באופן ברור, אבל היא הופכת להיות פונקציונלית בתהליך ולא כמגדירה את המעבר מלא-יהודי ליהודי. זוהי סינתזה קלאסית של הסתירה שהועלתה לעיל בין הסוגיות השונות בימות. באופן ברור, בית הדין הכרחי עבור חלק מהתהליך - כלומר: קבלת מצוות - אך לעניין הטבילה כל שנדרש הוא הידיעה שהיא התקיימה כראוי.

זוהי הידיעה הרווחת בקרב קבוצה גדולה של ראשוני אשכנז החל מבעלי ההתוספות על יבמות מה ע"ב:⁵

תוספות על יבמות מה ע"ב

מי לא טבלה לנדותה - תימה דאמר לקמן (דף מו:): דגר צריך שלשה דמשפט כתיב ביה? ואפילו למאן דאמר בריש סנהדרין (דף ג.) דבר תורה חד נמי כשר. מכל מקום אין דרך נשים להביא איש עמהן בשעת טבילה. ואשה אינה ראויה לדון כדתנן (נדה דף מט:): כל הכשר לדון כשר להעיד. ובהדיא איתא בירושלמי דיומא מעתה שאין אשה מעידה אינה דנה. ודבורה לא היתה דנה אלא מלמדת להן שידונו. אי נמי על פי הדיבור שאני.

וי"ל האי דבעינן שלשה היינו לקבלת המצוות אבל לא לטבילה. אף על גב דאמרינן לקמן (דף מז:): דשני ת"ח עומדים מבחוץ היינו לכתחלה דעדיף טפי.

⁴לניתוח היחסים בין הרמב"ם לרי"ף ר' חידושי הרמב"ן מסכת יבמות מה ע"ב ומגיד משנה הלכות איסורי ביאה פי"ג ה"ט. למרות שעשויים להיות הבדלים דקים בין שני המקורות, לעניינינו, שניהם מגיעים לאותה המסקנה.

⁵כמו בקידושין על סב ע"ב (ד"ה גר).

ויש מפרשים דכיון דידוע לכל שטבלה כאילו עומדים שם דמי.
ומיהו קשיא דטבילת גדה בלילה ולקמן (דף מו:): אמר אין מטבילין גר בלילה. אבל אי לאו כתיב משפט אלא אקבלת מצוה אתי שפיר והא דאין מטבילין היינו לכתחלה מדרבנן

הרא"ש אף הוא פוסק על הדף ביבמות בדרך זו של התוספות: ⁶

רא"ש מסכת יבמות פרק ד סימן לא

עבדיה דר' חייא בר אמי אטבלה לה היא עובדת כוכבים לשם אנתתא... וקשה דהא אמרינן לקמן דגר צריך שלשה משפט כתיב ביה?... ונ"ל הא דבעינן שלשה היינו לקבלת המצות אבל לא לטבילה. אע"ג דאמר לקמן דב' ת"ח עומדין לה מבחוץ היינו לכתחלה דעדיף טפי אבל אינו מעכב וי"מ כיון שידוע לכל שטבלה כאילו עומדין שם דמי.

השולחן ערוך והפוסקים אחריו

הרב יוסף קארו ביו"ד רסח ס"ג מתחיל בציטוט עמדתם של הראשונים האשכנזים, התוספות והרא"ש ולאחר מכן מתייחס לעמדתם של הרי"ף והרמב"ם. הווי אומר שהשלחן ערוך, מקדים ומביא את השיטה לפיה כל עוד קבלת המצוות התקיימה בנוכחות בית דין, הגיור - תקף, בהנחה שהטבילה התקיימה באופן תקין. רק לאחר מכן הוא מתייחס לדעה המחמירה יותר של הרי"ף והרמב"ם, שאינה מאפשרת לאדם זה/ו להתחתן בתוך העם היהודי עד שהוא/היא טובל/ת בפני בית דין של שלושה.

שולחן ערוך יו"ד הלכות גרים רסח ס"ג

כל ענייני הגר, בין להודיעו המצות לקבלם בין המילה בין הטבילה, צריך שיהיו בג' הכשרים לדון, וביום (תוס' ורא"ש פ' החולץ). מיהו דוקא לכתחלה, אבל בדיעבד אם לא מל וטבל אלא בפני ב' (או קרובים) (הגהות מרדכי) ובלילה, אפילו לא טבל לשם גרות, אלא איש שטבל לקריו ואשה שטבלה לנדתה, הוי גר ומותר בישראלית, חוץ מקבלת המצות שמעכבת אם אינה ביום ובשלשה. ולהרי"ף ולהרמב"ם, אפילו בדיעבד שטבל או מל בפני שנים או בלילה, מעכב, ואסור בישראלית אבל אם נשא ישראלית והוליד ממנה בן לא פסלינן ליה.

על פי הכללים המקובלים בפסיקתו של המחבר, "סתם ואח"כ יש אומרים, הלכה כסתם." כנראה שהשו"ע פוסק כמו התוס' לקולא נגד החומרא של הרמב"ם.⁷ זה מפתיע במעט שמהחבר במקרה זה מחליט בהתאם לרא"ש ולתוספות ונגד שני עמודי ההוראה שלו - הרמב"ם והרי"ף.

בסעיף שלפני ממש לפני פסיקתו כמו תוספות והרא"ש, המחבר (סימן רסח ס"ב) מביא את השפה של הרמב"ם מהל' איסורי ביאה יד:

⁶ זו גם נראית עמדתו של המרדכי.

⁷ הרב עובדיה יביע אומר חלק א' סימן יט אות ט שם מוטרד מהקולא שנוקט בה המחבר. הוא כל כך מוטרד עד שבסעיף הבא הוא קורא את המחבר נגד המשמעות הפשוטה שלו. כמו כן, ר' יד מלאכי, כללי השו"ע אות יז, ושדי חמד חלק ט כללי הפוסקים סימן יג אות י עמ' 159.

רמב"ם הלכות איסורי ביאה פרק יד הלכה ו

ושלשה עומדין על גביו ומודיעין אותו מקצת מצות קלות ומקצת מצות חמורות פעם שנייה והוא עומד במים, ואם היתה אשה נשים מושיבות אותה במים עד צוארה והדיינין מבחוץ ומודיעין אותה מקצת מצות קלות וחמורות, והיא יושבת במים ואח"כ טובלת בפניהם והן מחזירין פניהן ויוצאין כדי שלא יראו אותה כשתעלה מן המים.

כאן, הרמב"ם מעיר על האופן שבו בית הדין המונה שלושה גברים מפקח על טבילתה של אישה. הוא מצטט את הגמרא ביבמות (מז ע"ב) ולאחר מכן מוסיף: "ואח"כ טובלת בפניהם".⁸ כאשר הטור בסימן רסח מתאר רגע זה של טבילה, הוא מסיר ניסוח זה של הרמב"ם, וחוזר לניסוח המקורי של הגמרא:

טור יורה דעה הלכות גרים סימן רסח

ואשה נשים מושיבות אותה עד צוארה במים ות"ח עומדים מבחוץ ומודיעין אותה מקצת מצות קלות ומקצת מצות חמורות

המחבר, כאמור, מחזיר הוספה זו של הרמב"ם.

עוד עולה בקנה אחד עם דעתו של הרמב"ם הוא ציטוטו של המחבר בסעיף ג, המחייבת נוכחות בית דין. עם זאת, כאמור, לפי כללי הפסק המחבר התכוון לפסוק נגד הרמב"ם בעניין זה. לכן, ההנחה היא שהמחבר מניח שכאשר הוא פוסק כמו סתם תוספות בסעיף ג, השפה של הרמב"ם בסעיף ב נדחית אף היא באופן מרומוז.

הש"ך בסק"ט מקבל את העמדה המקלה יותר של בעלי ההתוספות ופוסקי אשכנז, כפי שעולה מן הב"ח יו"ד סימן רסח. כפי שהרבנית ד"ר מיכל טיקוצ'ינסקי ציינה במאמרה הבקיא,⁹ הב"ח מרחיק לכת ואומר שלעניין הטבילה מספיקה אישה המפקחת על הטבילה ומוודאת שנעשתה כראוי.

ב"ח יורה דעה סימן רסח (ז)

וכל ענייניו וכו'...ומ"ש רבינו דמל וטבל בפני שנים. לאו דוקא שנים דאפילו באשה אחת נמי כשר בדיעבד כדמשמע מהני עובדי דאין דרך אנשים שיהיו בשעה שטובלות הנשים וכן כתבו תוספות בד"ה מי לא טבלה לנדותה וכן כתב הרא"ש להדיא. והא דנקט רבינו שנים אינו אלא לאורויי דיוקא דבקבלת מצות אפילו היו שנים מעכב ולהוציא מדעת יש גדולים שהביא במרדכי פרק החולץ (סי' לו) דדבר תורה לא בעינן כלל לעיכובא שלשה דאפילו חד נמי כשר דליתא.

סיכום שיטות הראשונים ופסיקתו של השו"ע:

קיים ויכוח בין הרי"ף והרמב"ם מצד אחד, ובין התוספות והרא"ש מן הצד השני. העמדה המחמירה יותר, של הרי"ף - רמב"ם, היא שהיעדר בית דין בשעת הטבילה לא תפסול את הגיור לענייני פולחן אישיים, אך יחשב כהליך לא שלם של גרות לענייני נישואים והפיכה לחלק מעם ישראל. העמדה מקלה יותר, זו של התוספות - רא"ש, היא שכל עוד שלב

⁸ ערוך לנר יבמות מז: ד"ה "ושני".

⁹ שפורסם באקדמות 21, אלול ה'תשס"ח ולאחר מכן תורגם ופורסם מחדש ע- ידי בית מורשה ביוני, 2013.

קבלת המצוות בוצע בפני בית הדין, הושלם תהליך הגיור, למרות היעדר בית דין בשעת הטבילה. מקריאה פשוטה של השולחן ערוך, הרמ"א והש"ך - כולם מסכימים למטרות מעשיות עם העמדה המקלה של התוס' - רא"ש.

פוסקי זמננו

מספר בולט של פוסקים מסתמכים על גישה זו של העמדה המקלה בשעת הדחק, הם מתבססים על ההנחה ש"שעת הדחק כדיעבד דמי", כפי שאראה להלן.

הרב עוזיאל עסק בשאלה בעניין עדות בית דין גברי בטבילת נשים מתגיירות, בעולם בו המקווה שימש כבית מרחץ קהילתי ליהודיות ושאינן-יהודיות גם יחד. הרב עוזיאל חש כי אין זה נאה לרבנים להיכנס למקום שכזה בקביעות (משפטי עוזיאל יו"ד א: יג). הוא הרחיק לכת וכתב שאם אשה מתגיירת על-ידי טבילה מול שלוש נשים שעומדות עליה, גיורה יתקבל לשיטת הכל (אפילו לשיטת הרמב"ם / הרי"ף).

הדיין יצחק וייס, ראש בית הדין במנצ'סטר ומנהיג העדה החרדית בעשר השנים האחרונות לחייו, כתב תשובה המתייחסת לשאלת הצניעות (מנחת יצחק ד: לד) בה הוא מתאר את מה שהוא דורש מלכתחילה ומה מקובל כדיעבד. באופן אידיאלי, הוא מאמין שבית הדין צריך להיות עד לטבילה. עם זאת, הוא מוכן להסתמך על הדעה הראשונה שמוצגת אצל המחבר ולקבל את התוספות לעניין זה. לאחר מכן הוא ממשיך ומציע את האפשרות הבאה:

מנחת יצחק ד, לד

דכיון שידוע לכל שטבלה כאלו עומדים שם דמי... וממילא אם הב"ד בחדר השני והדלת פתוחה להודיע להטובלת מצוות קלות וחמורות והאשה המפקחת אצל הטבילה... והב"ד שומעים קול טבילתה. ומה שהאשה המפקחת מזהירה לטבול היטב, ואומרת בקול רם להב"ד, שהגיורת טבלה כראוי, והיא עכשיו תחת המים, והב"ד יכולים לננס ולראות אם האמת... י"ל דנחשב להב"ד כמו ידיעה בלא ראייה... אבל כל זה רק בדרך אפשר.

כאן, הדיין וייס מציע את האפשרות שבית הדין יכול להסתפק בשמיעת הטבילה כדי שיחשב כאילו היו עדים לאירוע. יתכן שזה יחשב כמקרה של "ידע ללא עדים", אשר מקובל לענייני גיור. הדיין וייס אינו מוכן להרחיק לכת למעשה ומגיע למסקנה שקו מחשבה זה הוא רק "בדרך אפשר". להלן אראה שהרב משה פיינשטיין לקח את הטיעון הזה ופסק לפיו במקרה שהגיע לפניו.

הרב משה הלוי שטיינברג שכיהן כאב בית דין בקרית-ים בשנות ה-60 וראש בית הדין הרבני לגיור כתב מדריך קצר לרבנים הנקרא "חוקת הגר". בחלק שעוסק בבית הדין כתב כך:

חוקת הגר פרק 6, עמוד 32: 6

גיורת שקיבלה עליה המצוות בפני שלשה הכשרין לדון, והטבילה לשם גירות היתה בפני נשים בלבד... מהני כדיעבד.

בהתבסס על פסקי הרב עוזיאל, הדיין וייס והרב שטיינברג, ברור כי כדיעבד אנו יכולים להסתמך על העמדה של התוספות כפי שצוטטה אצל המחבר כך שבית הדין אינו חייב להיות עד לטבילה כלל. אם אישה מביעה אי-נוחות אפילו

אל מול הרעיון של גברים שיעמדו מחוץ לדלת פתוחה במעט בזמן שהיא לבושה בחלוק, או אז נוכל להתייחס לזה כמקרה של "שעת הדחק כדיעבד דמי" והדלת יכולה להיסגר. אני מעוניין לטעון שבית הדין יכול לעמוד מחוץ לדלת סגורה בזמן הטבילה אפילו לכתחילה.

הרב משה פיינשטיין מפתח מודל רעיוני נוסף שעולה מהטיעון של התוספות. הרב פיינשטיין מציע גישות שונות לעניין הדרישה של בית הדין לעדות ישירה בשעת הטבילה.

מסקנתו של הרב משה מבוססת על התוספות, הקובעים שבית הדין מעכב רק לעניין קבלת המצוות, זאת אומרת שקבלת המצוות צריכה להתקיים בנוכחות בית דין, כפי שהובא לעיל. יחד עם זאת, התוספות מוסיפים: "ויש מפרשים דכיון דידוע לכל שטבלה כאילו עומדים שם דמי", התוספות מביאים דעה נוספת בצורה אנונימית בשם "ויש מפרשים" האומרת שכיוון שברור שטובלת, כאילו בית הדין היה עד לטבילתה. מושג זה של "ידוע לכל" הינו חשוב מאוד לעניינינו. התוספות מניחים שבית הדין ביסודו נדרש להיות נוכח בטבילה, גם אם לא באופן פעיל. וכך המקרה ביבמות מה ע"ב שבו אישה טובלת לנדוטה נחשבת טבילתה לגיור, בשל נוכחות אישה המפקחת על הטבילה (הבלנית) והידיעה שההליך נעשה בצורה נכונה היא כאילו בית הדין עצמו היה נוכח בטבילה.

בשנת 1961 (שו"ת אגרות משה יו"ד ח"ב סימן קכח) הרב פיינשטיין מתייחס לראשונה לשאלה האם אישה יכולה להתגייר גיור מלא ולסמוך על כך שהיא טובלת לנדוטה כטבילה לגרותה. תוך התמודדות עם שאלה על הטפת דם, הרב פיינשטיין כתב כבדרך אגב:

שו"ת אגרות משה יו"ד ח"ב סימן קכח

ובדבר האם שלפני איזה שנים נתגיירה אצל רב מהרעפארמער [=מהרפורמים] וקאנסערוואטיוון [=והקונסרבטיבים] אינו כלום, ומה שאחר כך טבלה לשם גרות בפני אשה אחת וגם שטבלה לנדתה אח"כ לפני אשה אינו כלום דקבלת מצות והטבילה צריך שיהיה לפני ב"ד כשרים. וגם הידיעה שהיא טובלת לנדתה כמובן דאינו ידוע כלל דהא מאחר שהגרות היה בפני רעפארמער [=רפורמי] שלא הצריך טבילה ולא אמר לה כלל שצריכה לטבול לנדתה לכן אף שהאמת שטבלה אינו כלום דהא חסר לנו ידיעה.

משמעות משפט הסיכום של פסקה זו של הרב משה היא שאם היתה לנו ידיעה מלאה, היינו יכולים להסתמך על ידע זה אפילו ללא עדות ממשית בטבילה. במקרה זה, כיוון שלא היתה קבלת מצוות, אנחנו לא יכולים להניח שהיא פוקדת את המקוה באופן קבוע. הרב משה משאיר את האפשרות השנייה של התוספות שלא חייבת להיות עדות בית דין בשעת הטבילה - פתוחה.

שלוש שנים מאוחר יותר, בשנת 1964, הרב משה פיינשטיין כתב תשובה ארוכה בה טען כי יש דרישה לעדותו של בית דין בשעת הטבילה (שו"ת אגרות משה יו"ד ח"ב סימן קכז). הוא נראה כדוחה את האפשרות של הרעיון השני המובע בתוספות, לפיו אנו יכולים לשקול "ידע" על התרחשותה של הטבילה כעדות. בתשובה זו הוא מעלה נקודה נוספת וחשובה בעניין שאלת הצניעות:

אבל לא מסתבר זה שאם אינו עיכוב בחשיבות הב"ד לא היו מצריכין שיראו הטבילה בגיורת שבכל אופן אין זה דרך צניעות, שבלא צורך גרות ודאי אסור להסתכל באשה הרוחצת והטובלת אף כשעומדת עד צוארה במים, אלא צריך לומר שהראיה בשעת הטבילה הוא עיכוב בחשיבות הויית הב"ד שם

כאן הרב משה מבהיר שלבית הדין מותר לראות רק את מה שהם חייבים לראות על מנת להחשיב את נוכחותם כעדות

לגיור. הוא מבין שבאופן כללי אין זה ראוי, ולכן אסור, לגברים להיות בחדר, כאשר אישה טובלת במקוה. זהו עניין שרבים מתמודדים עמו כיום. אנו רואים כאן את גדולתו של הרב פיינשטיין ביכולתו להסביר את הבעיה - "שבלא צורך גרות ודאי אסור להסתכל באישה הרוחצת והטובלת". בתשובה זו כאמור הוא פוסק שבית הדין חייב להיות עד, ובשל חובה זו, הם עלולים לראות את האישה במערומיה, ואין זה דרך צניעות.

הרב פיינשטיין (שו"ת אגרות משה יורה דעת חלק ג סימן קיב) מרחיב בעניין החלק השני בפירוש התוספות "ויש מפרשים" בתשובה נוספת. תשובה זו נכתבה כעשר שנים מאוחר יותר בשנת 1974. שם הוא סובר שכל עוד בית הדין הגברי בטוח שהטבילה התקיימה, למרות שהם לא היו עדים לה באופן ישיר, הגיור תקף לכל הדעות (אפילו לשיטתם של הרמב"ם והרי"ף).

שו"ת אגרות משה יו"ד ח"ג סימן קיב

והרי באופן זה שקבלה המצות ועמדה עד צוארה במים אחרי שהוכנה בחפיפה וידעה שצריכה להטביל גם ראשה כמו שאמרו לה אז ובלא זה כל טרחתה אינו כלום ואין לה שום רצון ותאוה ואף לא טירחא קטנה שתמנע עצמה מלטבול ראשה... אבל אף לשיטת הרי"ף והרמב"ם פ' י"ג איסורי ביאה ה"ז שבתבל בפני שנים אינו מועיל להחשיבו גר גמור, ואפילו אם נימא דאינו כלום לגמרי וכדמשמע שסובר כן הסמ"ג בל"ת קט"ז שכתב סתם טבל בינו לבין עצמו אפילו בפני שנים אינו גר, ועיין בשה"ג יבמות דף מ"ה שהביא כן גם מסמ"ק. נמי לא מבעיא אם שמעו קול הכנסת ראשה דודאי הוא כראיה. וכדאיתא כה"ג בגיטין ריש דף ו' לפי' שני דרש"י ד"ה אפילו שמע בשמע קול קולמוסא קול הקולמוס כשהוא כותב שהוא כראה ויכול לומר בפני נכתב... שלכן בטבילה שצריך הגר לפני ב"ד סגי בשמיעת הטבילה לכו"ע.

הרב משה משיג תחזוק התפקיד המרכזי של בית הדין, שהוא חשוב לו מסיבות רבות, ויחד עם זה שימור על צניעותה של האישה הגיורת על-ידי הרעיון של רב משה שהשמיעה כראיה דמי. לידע ("וידוע לכל") של התוספות יש השלכות רבות, וזוהי אחת מהן.

בתשובתו המפורסמת של הרב פיינשטיין על "חלב חברות" שנכתבה עשרים שנה קודם, בשנת 1954, כבר אפשר לראות את התחלת בניית טיעון זה:

שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק א סימן מז

ובדבר החלב של הקאמפאניעס [=החברות] במדינתנו אשר יש פקוח הממשלה ואם יערבו חלב בהמה טמאה יענשו וגם יסגירו את העסק שלהם שלכן ודאי מירתתי מלערב יש טעם גדול להתיר אף בלא שיטת הפר"ח משום דהעיקר ידיעה ברורה הוא כראיה ממש כהא דשבועות דף ל"ד גם לעדות דממון. וגדולה מזה איתא בתוס' יבמות דף מ"ה בשם יש מפרשים גם לדין ראיית ב"ד לטבילת גר עיי"ש.

כאן ניטע הזרע לרעיון של הידיעה כראיה את החלב שהורחב אח"כ בתשובתו גם לעניין הטבילה. וכך ממשיך בתשובתו זו, לעניין החלב:

וזהו גדר אנן סהדי שמצינו בהרבה מקומות. ואף לעדי קיומא דקידושין שאף שלא ראו אלא היחוד הוא כראו הביאה ממש ונעשית א"א גמורה אף לחייב מיתה להבא עליה אחר אח"כ ושלא לתפוס בה קידושין אחרים.

לאחר מכן הוא ממשיך ליישם רעיון זה בעוד כמה תחומים אחרים, כולל העובדה של הענשה לעניין ניאוף על סמך ידע

למרות שאף אחד לא היה עד לפרשה בפועל. מקרה נוסף שבו הרעיון הזה של ידיעה הברורה היא כראיה ממש מקובלת ביישום של עדות בזמן יחוד בחתונה. אנחנו מחזיקים עדי יחוד הן הן עדי ביאה למרות שהעדים כמוכן לא עדים לשעת ביאה. בנוסף, אם העדים של גט רק שומעים את כתיבתו של הסופר את הגט הם עדיין יכולים לומר: בפני נכתב בפני נחתם.

הרב משה אומר למעשה את מה שהדיין וייס, המנחת יצחק, היה מוכן לומר רק ב"דרך אפשר". כאשר רבנים גברים עומדים מחוץ לדלת ושומעים את פכפוך המים עם פיקוח של אישה על הטובלת, זה כאילו בית הדין עד לאירוע והטבילה מקובלת באופן מלא לכל הדעות. זוהי הגישה שרבנים העוסקים בגיור צריכים לאמץ כיום!

לסיכום, הרב משה, כמו רבים וגדולים, נראה כמבטא שתי גישות שונות לאותה סוגיה. קשה לעשות סינטזה של שתי תשובותיו אלו. בכל מקרה, ברור שהוא מעלה כאן שני עניינים חשובים ושונים. חשוב להבהיר את הסברא ממנה נובעת גישתו של הרב משה. הרב משה סבור שמהותו של מעשה הגיור מתרחש כאשר המתגייר/ת מקבל/ת את ההתחייבות לקיום המצוות מול בית הדין. ברגע שזה הושלם הגיור והטבילה מתפקדת כסיומת רשמית לתהליך. שלב אחרון זה צריך להיות מאומת על-ידי עדות ולא על ידי מעשה בית הדין. טענתו המרכזית של הרב פיינשטיין היא שעדות מסוג זה יכולה להיות מושגת באמצעות שמיעה.

הרב משה קליין בספרו משנת הגר מציג ניתוח מלא של ההשלכות של תשובה זו של הרב משה פיינשטיין (סימן מה במיוחד עמ' תקיא-תקיב). הוא מציג שני מודלים רעיוניים כדי להסביר את חידושו של הרב משה.

המודל הראשון הוא לראות בסוג זה של עדות כאומדנא דמוכח. במודל השני הוא חופר עמוק יותר לתוך תפקיד בית הדין לגיור. אולי, סובר הרב משה קליין, הדרישה לנוכחות בית דין היא היבט ייחודי של גיור ולא עולה מקטגוריה כללית של עדות. הווי אומר, טכסי גיור חייבים להיעשות בהסות בית הדין.

הוא מסכם את הניתוח שלו באופן הבא:

משנת הגר סימן מה

ולפי זה יש לומר, שגם אם יעמדו הדיינים חוץ לבית הטבילה מהני, ודי בכך שנעשת הטבילה בהוראתם ובזמן התכנסותם שם כבית דין אף שלא ראו.

הרב קליין בחלק המעשי של הספר (פרק חמישי אותיות כג-כד עם הע' מה, עמ' תו) לא מרגיש בנוח לפסוק כמו הרב משהבצורה מוחלטת. עם זאת, הוא מביא קבוצה של פוסקים שמסכימים גישה כללית זו. כך מנסח הרב קליין את השורה התחתונה:

טבילת הגיורת נעשית אף היא בנוכחות שלושה דיינים, ויש שכתבו שדי בעמידתם מחוץ לבית הטבילה.

המודל השני כאן הוא בבירור דעתו של הרב משה פיינשטיין. עבודתו של הרב משה קליין הפכה לסטנדרט לפוסקים רבים בני זמננו מכל גווי הקשת. הוא קורא באופן ברור את הרב משה פיינשטיין בדרך שאני ממליץ. הוא אינו מוטרד מחוסר העקביות הפנימית לכאורה בתוך תשובותיו של הרב משה.

במקביל, אך בכיוון הפוך, הרב שטרנבוך בתשובות והנהגות כרך א סימן תרכא מתייחס לתשובה המוקדמת של הרב משה בלבד ואינו מתייחס לתשובה האחרונה כלל. לפיכך הוא מסיק כי אם אנחנו לא בטוחים שבית הדין למעשה היו

עדים לטבילה, עלינו להחזיר את האישה בחזרה למקווה לפני שהיא מתחנת. הוא חוזר על עמדתו זו בתוקף בתשובה נוספת בתשובות והנהגות כרך א סימן תריח במקרה שבו כל שלושת הדיינים של בית הדין לא היו בטבילה בו זמנית.

הרב שטרנבוך אינו מציע ניתוח רעיוני אך נראה כלוקח כמובן מאליו שאנו מחזיקים בדעתו של הרמב"ם על פני התוספות כך שאין מקום לויכוח. באקלים הנוכחי זוהי דוגמא רבת עוצמה לחומרא האתי לידי קולא. שתי הקהילות, היהודית וזו שאינה יהודית, הוכו בתדהמה נוכח הרעיון של "עדות" גברים נשים עירומות. זה הוביל למבוכה קשה וחשדות כלפי רבנים מובילים ומכובדים. בעוד הרב שטרנבוך לא יקבל את טענתי ברמת הלכתחילה אני חושב שהוא יצטרך לקבל את האפשרות להקל על בסיס הטענה של שעת הדחק כדיעבד.

מה שעולה מקריאה פשוטה של גישתו הסופית של הרב משה ושל השולחן ערוך הוא שבית דין של גברים לא צריך לראות את האישה טובלת. לכן, אלו שטוענים שגברים צריכים להיות בחדר מפריים את צניעותן ופרטיותן של האישה ללא סיבה הלכתית. מתוך חמש הפרקטיקות המפורטות לעיל, שלוש הראשונות צריכות להיפסל. אם ניקח גישתו של הרב פיינשטיין כפשוטה, זה הופך להיות ברור שאין שום סיבה להשאיר את דלת המקוה פתוחה אפילו לא באופן חלקי, כל עוד בית הדין יכול לשמוע את שכשוך המים וההכרזה של הבלנית.

שתי האפשרויות היחידות שיש לשקול הן האם וכמה צריכה הדלת להישאר פתוחה כדי שקול שכשוך המים יגיע לאוזני בית הדין. מלכתחילה אין שום סיבה שגברים יהיו בחדר של אישה טובלת. כדיעבד, עבור אותם נשים שמרגישות נוח ללבוש חלוק ומאפשרות לבית הדין לראות את ראשן מחוץ לדלת זה יכול להיות מקובל.

בנוסף, בהתבסס על הרב פיינשטיין, אנו עשויים לאפשר מצב בו בית הדין יכול לשמוע את שכשוך המים בעת הטבילה. הדלת יכולה להיות מוחזקת פתוחה רק כדי חרך, או לחלופין להישאר סגורה באופן מלא. רעיון נוסף הוא לבנות דלת עם חריץ פתוח בחלקו העליון, כך שצליל הטבילה ישמע.

במקוואות שאין דלתות שקרובות מספיק, בית הדין צריך להפנות גבם לבריכת מים כשהמתגיירת נכנסת לבריכת המקווה עם הבלנית. כשהיא נמצאת במים עם החלוק ושומעים את טבילתה כשגבם ממשך להיות מופנה אליה, ועל ידי שמיעתם הרי היא ראייתם-עדותם.

איך פותרים את ההתנגשות בין ערכי הצניעות עם הדרישה לבית דין גברי בטבילת אישה עירומה?

בהתחשב במסגרת ההלכתית לעיל, עלינו לקחת בחשבון את העמדה הבריאה ומכובדת ביותר לגיורה של אישה. האירוניה היא, שרבנים גברים שאני עובד איתם מאמינים כולם כי צפייה בטבילה דרך דלת פתוחה מעט כשהאישה לבושה בחלוק הוא הפתרון המושלם. צניעותה נראית כנשמרת ובית הדין יכול לומר שהיה עד לטבילתה. אני לא בטוח שזה הפיתרון ששומר על צניעותה של הטובלת.

איך צריך בפועל לנהוג בימינו?

אם נחזור לחמש השיטות שהבאתי לעיל, אנו יכולים כעת להעריך אילו עשויות להיות הטובות ביותר:

1. שלושה רבנים גברים עומדים בחדר המקווה בעוד האישה העירומה מסובבת גבה אליהם

- בזמן שהיא טובלת במים.
2. שלושה רבנים גברים עומדים בחדר המקווה והאישה טובלת בסדין או חלוק מסוג כלשהו.
 3. שלושה רבנים גברים עומדים מחוץ לדלת עם הדלת פתוחה כמעט כדי שיוכלו לראות את החלק האחורי של ראשה של האישה נכנס אל מתחת למים בזמן שהאישה אינה לובשת חלוק או סדין.
 4. שלושה רבנים גברים עומדים מחוץ לדלת עם הדלת פתוחה כמעט כדי שיוכלו לראות את החלק האחורי של ראשה של האישה צולל מתחת למים בזמן שהיא לובשת חלוק או סדין.
 5. שלושה רבנים גברים עומדים מחוץ לדלת, והדלת סגורה והבלנית נסמכת על ידי שלושה רבנים גברים כעדה לטבילה ומכריזה "כשר" עם השלמתה.

לדעתי בצורה ברורה שתי האפשרויות הראשונות - כאשר הגברים נמצאים בחדר - אינן מתאימות. מנקודת המבט של דיני גיור, אין שום סיבה לגברים להיות בתוך חדר המקווה עצמו. נשים רבות תארו זאת כתחושה של התעללות שעברו על ידי בית הדין.

אפשרויות 3 ו-4 בהן רבנים גברים העומדים מחוץ לדלת כשהאישה עירומה אף היא אפשרות שאינה מתקבלת על הדעת. אין שום סיבה שאישה תרגיש כאילו גופה נבדק על-ידי קבוצה של גברים. חלוק רחב ורופף או סדין מתאימים לשימוש בדרך שמבטיחה שאין חציצות, אך עדיין נוכחות גברים בחדר היא אינה נוחה, ולפי תשובה זו אף אינה נצרכת. בנוסף, תמיד צריכה להיות נוכחת אישה נוספת אחת לפחות על מנת לסייע ולתמוך במועמדת לגיור.

השיטה שנשארה כמתאימה היא:

האישה לבושה בחלוק ובית הדין הגברי עומד מחוץ לדלת שבצורה שהשמיעה של פכפוך המים תוך טבילתה של המתגיירת מתאפשרת, מבלי שהם עדים ויזואלית לטובלת.

יש לסייג ולומר שבמצב שבו אין דלת קרובה מספיק כדי שיוכלו לשמוע בית הדין הגברי יעמוד במרחק כמה מטרים כשהבלנית עוזרת לאישה להיכנס למים עם חלוק. אחרי שהם שואלים את כל השאלות והיא מוכנה לטבול, בית הדין שומע את שכשוך המים בטבילתה מבלי להסתובב אליה כלל.

ההעדפה שלי היא שהגברים יהיו מחוץ לחדר ואני ממליץ שבבניית מקוואות ילקח חלק זה של הגיור בחשבון. אם משום מה, זו אינה אופציה, תובא מחיצה זמנית לחדר בו נעשה גיור נשי.

בהתבסס על גישתו של הרב משה פיינשטיין, ההבטחה שבית הדין יכול לשמוע ולהישמע היא חיונית. בדרך זו הטבילה יכולה להיחשב שהתרחשה, כפי שהרב משה קליין מסביר. ברגע שבית הדין יכול לשמוע, יש לו את הידע שהטבילה נעשתה ויכולה להיחשב כמי שהיו לה עדים. גם למי שאינם מוכנים לקבל את פסקו של הרב משה בדרך זו, אם אישה מביעה אי נוחות בהחלט מקובל להסתמך על הדעה הראשונה בשולחן ערוך ולא לדרוש שבית הדין יחזה באופן מעשי בטבילה.

אין ספק כי המצב בווינגטון ד. סי. נחשב כשעת הדחק. אני מקווה שהתשובה יכולה לקרב נשים ואנשים לתורת ה' ולעמו ישראל. כולי תפילה שנצליח למחות את דמעות הנפגעות בחזקת "ומחה ה' אלוקים דמעה מעל כל פנים וחרפת עמו יסיר מעל כל הארץ".